

Vierde broedgeval van de Zeearend *Haliaeetus albicilla* in Nederland

Frank E. de Roder & Rob G. Bijlsma

In 2006 broedde er voor het eerst een Zeearend *Haliaeetus albicilla* in Nederland; dit paar bracht één jong groot (de Roder & Bijlsma 2006). Het nest werd in 2007 opnieuw gebruikt en er vloog wederom één jong uit. Dit broedgeval is uitvoerig gedocumenteerd aan de hand van 427 uren systematische webcam-waarnemingen (de Roder *et al.* 2008), een aanmerkelijke verbetering ten opzichte van 2006 toen slechts 104 uur waarnemingen beschikbaar waren (bovendien gedaan van grote afstand). In 2008 bouwde het paartje een nieuw nest op 350 meter afstand van het nest dat de voorafgaande jaren in gebruik was geweest. Het nest van 2008 werd wederom in 2009 benut. Voor het doen van waarnemingen is dit tweede nest wat ongelukkig gelegen, immers dieper in het moeras en nauwelijks zichtbaar vanaf de dichtstbijzijnde kade. Zodoende zijn de waarnemingen grotendeels beperkt tot die verkregen tijdens de enige nestcontrole.

In de zomer van 2009 werd tijdens de maandelijkse watervogeltellingen van Rijkswaterstaat vanuit de lucht gezien dat er één jong op het nest zat en er een niet-uitgekomen ei in de nestkom lag. We besloten het nest op 14 mei 2009 te bezoeken om het jong, geschat op een leeftijd van 40 dagen, te ringen. Het werd een helse tocht met een ladder op een kano die 350 meter door het moeras moest worden getrokken. Het duurde 45 minuten voordat het nest kon worden bereikt. Tegen die tijd waren bij vrijwel alle deelnemers de lieslaarzen volgelopen. Het waterpeil stond hoger dan in 2008 en het moeras is dan slecht toegankelijk vanwege verraderlijke gaten en boomstronken.

Nest

Het nest is gebouwd in een redelijk vitale wilg, waar enkele dode wilgen tegenaan zijn gevallen. De resulterende wigwamconstructie vormt een stevige ondergrond voor het nest. Vergeleken met 2008 hadden de vogels het nest met 50 cm opgehoogd, maar was de diameter nagenoeg gelijk gebleven (Tabel 1). Over het gewicht kunnen we alleen maar speculeren, maar dat moet behoorlijk zijn. Het takmateriaal bestaat uitsluitend uit dat van wilgen.

Tabel 1. Maten van beide nesten van de Zeearend in de Oostvaardersplassen. *Measurements of the White-tailed Eagle nests in the Oostvaardersplassen in 2006, 2007 and 2008.*

Jaar Year	2006	2007	2008	2009
Nestnummer Nest	1	1	2	2
Diameter (cm) Diameter (cm)	160x170	170x180	175x178	178x182
Diepte (cm) Depth (cm)	210	265	160	210
Hoogte in boom (m) Height in tree (m)	9.50	10.05	8.70	8.70

Niet-uitgekomen ei

In het nest werd een intact, niet-uitgekomen ei aangetroffen (Foto 1). De kleur was roomwit en had wel wat weg van een ganzenei (74.63 x 57.90 mm). Het ei werd onderzocht door Arnold van den Burg en Hugh Jansman. Hierbij bleek dat er wel sperma in het ei aanwezig was, maar dat er zich geen embryo had ontwikkeld. Het ei zal te zijner tijd, als de benodigde vergunningen zijn verstrekt, in het bezoekerscentrum Oostvaardersplassen te bewonderen zijn.

Foto 1. Zeearendnest met jong en niet-uitgekomen ei; op de rand een karkas van een Meerkoet, Oostvaardersplassen, 14 mei 2009 (Leo Smit). *Nest of White-tailed Eagle with chick and unhatched egg, Oostvaardersplassen, 14 May 2009.*

Het jong

In 2009 was het jong een mannetje, op de ringdag (14 mei), c. 38 dagen oud. De tarsus-index (lateraal x frontaal) konden we in 2009 helaas niet gebruiken, omdat de tarsusdikte niet goed was gemeten. De scheidingsmaat voor man en vrouw ligt rond de 200 voor vogels uit Lapland, rond de 215 voor vogels uit het Baltische gebied en rond de 250 voor Schotse vogels; Hardey *et al.* 2006). In voorafgaande jaren leken onze vogels meer aan de Schotse dan aan de Scandinavische scheidingsmaat te voldoen. Van de Duitse vogels ontbreken helaas maten die ter vergelijking kunnen worden gebruikt; het ligt voor de hand dat onze Zeearenden in hun uiterlijk het meest op de Duitse lijken. Op grond van de snavelhoogte is determinatie als man en vrouw eveneens mogelijk: de scheidingsmaat ligt hier bij 33 mm (kleiner is man, groter is vrouw; RSPB in Hardey *et al.* 2006); onze vogel was wat groter, maar in combinatie met vleugel (leeftijdsbepaling) en gewicht kon het niet anders dan dat het een man was. De DNA-analyse van een veertje bevestigde dat.

Tabel 2. Ringen, maten en gewichten van het zeearendjong in de Oostvaardersplassen op 14 mei 2009. *Rings, sex and measurements of White-tailed Eagle chick in the Oostvaardersplassen, 14 May 2009.*

Ring (rechts) <i>Band (right leg)</i>	VT 9.509.445
Kleurring (rechts) <i>Colour ring (right leg)</i>	Oranje <i>Orange</i>
Code ring (grijs, links) <i>Coded ring (grey, left leg)</i>	AH43
Sekse <i>Sex</i>	man <i>male</i>
Gewicht (gram) <i>Body mass (g)</i>	3200
Krop <i>Crop</i>	0
Vleugellengte (mm) <i>Wing length (mm)</i>	280
Lengte P8 (mm) <i>Length P8 (mm)</i>	87
Tarsus (mm) <i>Tarsus (mm)</i>	94.3
Tarsus + hiel (mm) <i>Tarsus + heel (mm)</i>	112.6
Snavelhoogte (mm) <i>Bill height (mm)</i>	34.7
Achternagel (mm) <i>Hind claw (mm)</i>	31.3

Prooien

Het nest bevatte wederom een fors aantal resten van prooien, zoals vlerken, poten en afgeknaagde karkassen. De variatie was echter gering: vooral Meerkoeten, verder enkele Grauwe Ganzen en Karpers. Deze prooisorten zijn talrijk aanwezig in de Oostvaardersplassen. In de opgroeifase van de jonge arend stappen er horden Grauwe Ganzen rond, terwijl de plassen en vaarten vol zitten met Karpers en koeten. Dit wijst erop dat de Zeearenden in de broedtijd (bijna) uitsluitend in het gebied jagen, wat wordt bevestigd door zichtwaarnemingen. Slechts bij uitzondering worden de Zeearenden buiten de Oostvaardersplassen gemeld (www.waarneming.nl).

Tabel 3. Zomerprooien van de Zeearenden in de Oostvaardersplassen in 2006-09, gevonden als prooierest op het nest. *Prey of White-tailed Eagles in the Oostvaardersplassen during the breeding seasons of 2006-09, based on prey remains collected on the nest.*

Jaar <i>Year</i>	2006	2007	2008	2009
Grauwe Gans <i>Anser anser</i>	6	14	2	2
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	3	1	0	0
Slobeend <i>A. clypeata</i>	5	3	0	0
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	4	5	5	11
Ral onbekend <i>Rail unidentified</i>	0	1	0	0
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	1	0	0	0
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	0	1	0	0
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	1	0	0	0
Muskusrat <i>Ondatra zibethicus</i>	0	1	2	0
Bruine Rat <i>Rattus norvegicus</i>	0	1	0	0
Brasem <i>Brama abramis</i>	2	0	0	0
Karper <i>Cyprinus carpio</i>	3	4	3	2
Blankvoorn <i>Rutilus rutilus</i>	1	0	0	0
Snoek(baars) <i>Esox/Stizostedion</i>	1	0	0	0

Terugmeldingen

In eerdere jaren waren we verbaasd over het ontbreken van meldingen van gekleurde jongen (toegepast vanaf 2007) na het uitvliegen. Dat werd in 2009 ruimschoots goedge maakt. We kregen maar liefst vier meldingen binnen.

Grevelingen en Slikken van Flakkee. Deze vogel werd op 25 oktober 2008 voor het eerst ontdekt en verbleef tot 4 februari 2009 in het gebied (R. van Loo). Gezien de combinatie van een metalen ring om de rechterpoot en een oranje ring moet het één van de twee jongen zijn geweest die in 2008 in de Oostvaardersplassen zijn geringd.

Ketelbrug. Tijdens het trek tellen op 16 mei 2009 werd op deze telpost een Zeearend in haar derde kalenderjaar naar het noorden vliegend gezien (Mervyn Roos, zie ook www.ketelbrug.nl). De vogel had aan haar linkerpoot een grijze kleurring met zwarte inscriptie, aan haar rechterpoot een metalen lipring. Dit komt overeen met de wijze waarop het jonge vrouwtje in 2007 was geringd in de Oostvaardersplassen.

Scharsee (nabij Preetz, Sleeswijk-Holstein). Op 21 juli 2009 werd hier een Zeearend gezien en gefotografeerd die om de rechterpoot de code-ring 772X droeg plus een oranje kleurring, en om de linkerpoot een grijze kleurring met de inscriptie AH40 (Foto 2). De vogel was in gezelschap van andere onvolwassen Zeearenden bezig vis te eten. Het betreft hier het mannetje dat in 2008 in de Oostvaardersplassen werd geringd (melding via Bernd Struwe-Juhl).

Biesbosch. Op 21 september 2009 werd een Zeearend waargenomen met aan de rechterpoot een metalen ring en links een grijze ring met inscriptie (Th. Muisse). Waarschijnlijk gaat het hier om het in 2007 geringde wijfje uit de Oostvaardersplassen.

Foto 2. Mannetje Zeearend, geboren in 2008 in Oostvaardersplassen, aan de Scharsee in Sleeswijk-Holstein, 21 juli 2009 (Heinrich Scheel). *Colour-ringed male White-tailed Eagle, born in the Oostvaardersplassen in 2008, present at Scharsee in Schleswig-Holstein (380 km) on 21 July 2009.*

Discussie

Hoewel, voor zover we weten, recente harde waarnemingen ontbreken over de identiteit van het paar (van het vrouwtje is de ring al een tijd niet meer afgelezen, de man is ongeringd), gaan we ervan uit dat beide vogels dezelfde zijn als die welke er afgelopen jaren in de Oostvaardersplassen hebben gebroed. Een indirecte aanwijzing daarvoor is zichtbaar in de geleidelijke vervroeging van het legbegin (van 26 maart naar 28 februari), en in de lichte stijging van de legselgrootte (van 1 naar 2) in de afgelopen vier broedseizoenen (Tabel 4). Vorderende leeftijd gaat gepaard met toenemende ervaring, wat weer leidt tot betere broedresultaten.

Tabel 4. Samenvattende gegevens van het zeearendenpaar in de Oostvaardersplassen in 2006-09; gegevens tussen haakjes hebben betrekking op een schatting. *Basic data of the White-tailed Eagle pair in the Oostvaardersplassen for 2006-09; data in brackets refer to estimates.*

Jaar Year	2006	2007	2008	2009
Leeftijd vrouw <i>Age female</i>	4kj	5kj	6kj	7kj
Leeftijd man <i>Age male</i>	>4kj	>5kj	>6kj	>7kj
Start eileg <i>Onset of laying</i>	(26 maart)	9 maart	(1 maart)	(28 februari)
Uitkomst ei <i>Hatching date</i>	(5 mei)	15 april	(9 april)	(9 april)
Uitvliegdatum <i>Fledging date</i>	19 juli	8 juli	(eind juni)	19 juni
Legselgrootte <i>Clutch size</i>	(1)	(1)	(2)	2
Uitgevlogen <i>Fledged</i>	1	1	2	1
Sekse jong <i>Sex of chick</i>	(Man)	Vrouw	Man, Vrouw	Man

Het is geweldig te zien dat het aanbrengen van extra ringen zijn vruchten begint af te werpen. De uitwisseling met de gebieden in ZW-Nederland (vanouds een bolwerk van overwinterende Zeearenden; Bijlsma *et al.* 2001) en Sleeswijk-Holstein (het herkomstgebied van het broedende wijfje, en het dichtstbijzijnde bolwerk van broedvogels; Struwe-Juhl & Grünkorn 2007) ligt voor de hand. De afstanden van de meldingen tot de Oostvaardersplassen zijn - in vogelvlucht - bescheiden: 25 km (Ketelbrug), 85 km (Biesbosch), 125 km (Slikken van Flakkee) en 380 km (Scharsee). Dit wijkt niet af van de dispersieafstanden van Zeearenden geboren in Sleeswijk-Holstein (Struwe-Juhl & Grünkorn 2007).

Dankwoord

De die-hards van de beulstocht op 14 mei waren: Andrea van den Berg, Jan Luykx, Jacco Heldoorn, Jan Griekspoor en Leo Smits (allen Staatsbosbeheer regio Oost). Hugh Jansman (Alterra) en Arnold van den Burg (Stichting Bargerveen) deden de DNA-analyse van de veren en onderzochten het ei. Mervyn Roos (Rijkswaterstaat) gaf de terugmelding van de geringde vogel uit 2007 bij de Ketelbrug door, René van Loo en Theo Muusse (Staatsbosbeheer regio Zuid) die van de Slikken van Flakkee respectievelijk Biesbosch, en van Bernd Struwe-Juhl kwam de melding uit Sleeswijk-Holstein. Van die laatste maakte Heinrich Scheel een foto die hij voor dit verhaal ter beschikking stelde. Allen hartelijk dank.

Summary

Roder F.E. de & Bijlsma R.G. 2009. Fourth breeding case of White-tailed Eagle *Haliaeetus albicilla* in The Netherlands. De Takkeling 17: 195-200.

The only pair of White-tailed Eagles in The Netherlands nested again in the Oostvaardersplassen. Half a metre of nesting material was added on top of the 2008-structure, but the diameter largely remained the same. The nest is built in a *Salix* sp., and stands at a height of 8.7 m above ground level (in a flooded part of the marsh).

On 14 May 2009, when the nest was visited for ringing purposes and the collection of prey remains, an unhatched egg was found together with a single chick. Based on back-calculation from the estimated age of the chick (using measurements taken during ringing, when the male chick was c. 38 days old), laying was estimated to have commenced on 28 February. Compared to 2006, the year that the pair settled and attempted breeding for the first time, egg laying has shifted forwards for almost a month (26 March vs. 28 February). This is in line with the increasing age of the breeding pair (female in 2009 in her 7th calendar-year, the male even older but of unknown age).

Prey remains found on the nest involved Coot *Fulica atra* (11), Greylag Geese *Anser anser* (2) and Carp *Cyprinus carpio* (2). A similar diet was found in previous years, and reflects prey species in high abundance in the Oostvaardersplassen.

The fruits of colour-ringing (which started in 2007; in 2006 the chick was not ringed) were finally reaped in 2009 when four observations became available, scattered from 25, 85 and 125 km (within The Netherlands, twice involving the female chick ringed in 2007 and once one of the 2008-chicks) to 380 km (Schleswig-Holstein, Scharsee, the male ringed as a chick in 2008). The latter site is an important area for immature, non-breeding White-tailed Eagles.

Literatuur

- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Roder F.E. de & Bijlsma R.G. 2006. Eerste broedgeval van de Zeearend *Haliaeetus albicilla* in Nederland. De Takkeling 14: 209-231.
- Roder F.E. de & Bijlsma R.G. 2008. Derde broedgeval van de Zeearend *Haliaeetus albicilla* in Nederland. De Takkeling 16: 188-198.
- Roder F.E. de, Bijlsma R.G. & Klomp J. 2008. Tweede broedgeval van de Zeearend *Haliaeetus albicilla* in Nederland. De Takkeling 16: 100-123.
- Struwe-Juhl B. & Grünkorn T. 2007. Ergebnisse der Farbberingung von Seeadlern *Haliaeetus albicilla* in Schleswig-Holstein mit Angaben zu Ortstreue, Umsiedlung, Dispersion, Geschlechtsreife, Altersstruktur und Geschwisterverpaarung. Vogelwelt 128: 117-129.

Adressen:

FEdR, Zwartemeerweg 20A, 8307RP Ens, frankderoder@hccnet.nl
RGB, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl